

Violation of privacy and its examples in the stage of obtaining reasons

Hamid Bagheri¹, Mohammad Nabipour^{2*}, Mahdi Esmaili³, Hassan Haji Tabar Firoozjaei⁴

1. PhD Student, Department of Criminal Law and Criminology, Ayatollah Amoli Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran.

2. Assistant Professor of Law, North University, Amol, Iran.

3. Assistant Professor of Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

4. Associate Professor, Department of Law, Ghaemshahr Branch, Islamic Azad University, Ghaemshahr, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 199-220

Article history:

Received: 1 Nov 2021

Edition: 5 Dec 2021

Accepted: 5 Feb 2022

Published online: 3 Mar 2022

Keywords:

Privacy, Reasoning, Human Dignity,
Iranian Law, International
Documents

Corresponding Author:

Mohammad Nabipour

Address:

Department of Law, North
University, Amol, Iran.

Orchid Code:

0000-0002-5557-252X

Tel:

011-44203711

Email:

Nabipour_m@yahoo.fr

ABSTRACT

Background and Aim: Privacy and the need to protect it in the legal world today is recognized as an important principle. Therefore, it is necessary to respect the privacy of individuals in all matters, especially in the courts of justice and in the study of reason. Our aim in this study is to explain the privacy of the evidence in the courts.

Materials and Methods: The present article is a descriptive-analytical method and research tool, taking notes from library resources.

Ethical considerations: From the beginning to the end of the article, the principles of honesty and trustworthiness have been observed.

Results: Privacy is one of the fundamental issues of human rights and one of the concepts of developed legal systems that is very closely related to human dignity and respect for the privacy of individuals in the sense of respect for the home and workplace of individuals and keeping conversations and correspondence confidential.

Conclusion: Protecting privacy provides the necessary conditions for the growth and development of personalities. With the development of technology and human progress, attacks on the privacy of individuals have increased, which has caused the legislator to protect the privacy of individuals by passing new laws. The Islamic Penal Code, the Code of Criminal Procedure, the Constitution, the laws and regulations related to postal communications, the telephone, the press law and the Charter of Civil Rights are among the laws and regulations that sometimes implicitly and sometimes explicitly protect privacy.

Cite this article as:

Bagheri H, Nabipour M, Esmaili M, Haji Tabar Firoozjaei H. Violation of privacy and its examples in the stage of obtaining reasons. *Economic Jurisprudence Studies* 2021-2022; Review on New Researches of Jurisprudence and Law.

مطالعات فقه اقتصادی

ویژه نامه جستارهای نوین فقه و حقوق ۱۴۰۰

فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، ویژه نامه جستارهای نوین فقه و حقوق، ۱۴۰۰

نقض حریم خصوصی و مصادیق آن در مرحله تحصیل دلیل

حمید باقری^۱، محمد نبی پور^{۲*}، مهدی اسماعیلی^۳، حسن حاجی تبار فیروزجائی^۴

۱. دانشجوی دکتری گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد آیت الله املی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران.

۲. استادیار گروه حقوق، دانشگاه شمال، آمل، ایران.

۳. استادیار گروه حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۴. دانشیار گروه حقوق، واحد قائم‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم‌شهر، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: حفظ حریم خصوصی و لزوم حفظ آن در دنیای حقوقی امروزه به عنوان یک اصل مهم شناخته شده است. صیانت از این حق، شرایط لازم را برای رشد اندیشه و تعالی شخصیت افراد جامعه فراهم نموده است. بنابراین لازم است که حریم خصوصی افراد در تمام امور بخصوص در محاکم دادگستری و در تحصیل دلیل رعایت گردد. هدف ما در این تحقیق، شناسایی حریم خصوصی در مرحله تحصیل دلیل در محاکم دادگستری می‌باشد.

مواد و روش‌ها: مقاله حاضر به شیوه توصیفی - تحلیلی و ابزار تحقیق، فیش‌برداری از منابع کتابخانه‌ای می‌باشد.

ملاحظات اخلاقی: از ابتدا تا انتهای مقاله اصول صداقت و امانت‌داری رعایت گردیده است.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از این است که حریم خصوصی، از موضوعات بنیادین حقوق بشری و یکی از مفاهیم نظام‌های حقوقی توسعه یافته است که ارتباط بسیار نزدیک با کرامت انسانی دارد و احترام به حریم خصوصی اشخاص به مفهوم رعایت حرمت مسکن و محل کار افراد و محرمانه نگه داشتن مکالمات و مراسلات می‌باشد.

نتیجه: با توسعه تکنولوژی و پیشرفت بشر تعرض به حریم خصوصی اشخاص افزایش یافته است. قانون مجازات اسلامی، قانون آیین دادرسی کیفری، قانون اساسی، قوانین و مقررات مربوط به ارتباطات پستی، تلفن، قانون مطبوعات و منشور حقوق شهروندی در زمره قوانین و مقرراتی هستند که گاه ضمنی و گاه صریحاً از حریم خصوصی حمایت کرده‌اند.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۹۹-۲۲۰

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۰

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۰/۰۹/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۱۳

واژگان کلیدی:

حریم خصوصی، تحصیل دلیل، کرامت انسانی، حقوق ایران، اسناد بین‌المللی.

نویسنده مسوول:

محمد نبی پور

آدرس پستی:

ایران، آمل، دانشگاه شمال، گروه حقوق.

تلفن:

۰۱۱-۴۴۲۰۳۷۱۱

کد ارکید:

0000-0002-5557-252X

پست الکترونیک:

Nabipour_m@yahoo.fr

۱. مقدمه

مطابق با (بند ۱ ماده ۲ لایحه حمایت از حریم خصوصی) حریم خصوصی قلمرویی از زندگی هر شخص است که آن شخص عرفاً یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران حریم خصوصی محسوب می‌شوند. حریم خصوصی، از موضوعات بنیادین حقوق بشری و یکی از مفاهیم نظام‌های حقوقی توسعه یافته است که ارتباط بسیار نزدیکی با کرامت انسان‌ها دارد، بنابراین پشتیبانی و حمایت از شخصیت افراد و حقوق شهروندان، نیازمند حمایت از حریم خصوصی است. در نظام حقوقی ایران، حریم خصوصی به صورت مشخص و معنون حمایت نشده و در واقع، موضع حقوق موضوعه ایران در مواجهه با حریم خصوصی، تحویل‌گرایانه است. حقوق و آزادی‌ها به منزله حریم خصوصی به طور ضمنی و در میان سایر قواعد حقوقی، به طور ناقص، مورد حمایت قرار گرفته‌اند. قانون اساسی، قانون مجازات اسلامی، قانون آیین دادرسی کیفری، قانون آزادی اطلاعات، قوانین و مقررات مربوطه به ارتباطات پستی، تلفنی و قانون مطبوعات در زمره قوانین و مقرراتی هستند که گاه ضمنی و گاه صریحاً از برخی مصادیق حریم خصوصی حمایت کرده‌اند. به استناد اصل ۲۵ قانون

اساسی بازرسی و نرساندن نامه، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، مخابرات تلگرافی و تلکس و سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع هرگونه تجسس ممنوع بوده (مصادیق بسیار مهمی از حریم خصوصی در این اصل احصا شده است). طبق اصل ۲۸ قانون مذکور هرکس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نباشد، برگزیند. ماده ۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری، «تفتیش و بازرسی منازل، اماکن و اشیاء در مواردی به عمل می‌آید که حسب دلایل، ظن قوی به کشف متهم یا اسباب و آلات و دلایل جرم در آن محل وجود داشته باشد.» ماده ۱۰۰ قانون آیین دادرسی کیفری «تفتیش و بازرسی منازل در روز به عمل می‌آید و هنگام شب در صورتی انجام می‌گیرد که ضرورت اقتضا کند. مورد ضرورت را قاضی باید در صورت مجلس قید کند.

قانون تجارت الکترونیک ایران (مصوب ۱۳۸۲) نیز هرچند صریحاً حریم خصوصی را تعریف ننموده ولی با بیان قواعد مربوط به بحث «حمایت از داده‌ها» در فصل سوم مبحث اول از باب سوم در قالب مواد مختلف مانند حمایت از داده‌های حساس (ماده ۵۸)، شرایط ذخیره، پردازش و توزیع داده‌ها با رضایت شخص (ماده ۵۹)، حمایت از داده‌های مربوط به سوابق پزشکی و بهداشتی (ماده ۶۰) و... سعی در حمایت از حریم خصوصی از طریق برشمردن مصادیق آن دارد.

با دقت در این تعاریف و مصادیق بارز احترام به زندگی خصوصی افراد معلوم می‌گردد که حریم

۲. مواد و روش‌ها

مقاله حاضر به شیوه توصیفی - تحلیلی و ابزار تحقیق، فیش‌برداری از منابع کتابخانه‌ای می‌باشد.

۳. ملاحظات اخلاقی

از ابتدا تا انتهای مقاله اصول صداقت و امانتداری رعایت گردیده است.

۴. یافته‌ها

یافته‌ها حاکی از آن است که با توسعه قوانین همسو با حقوق شهروندی، مفاهیم حقوق خصوصی توسعه یافته است که ارتباط بسیار تنگاتنگی با کرامت انسانی دارد و احترام به حریم خصوصی افراد به معنای احترام به منزل و محل کار افراد و محرمانه نگه داشتن مکالمات و مکاتبات است. مقنن کوشیده است با وضع قوانین و مقررات خاص در زمینه تفتیش و تفتیش منازل و اماکن به ویژه در مرحله تحقیقات مقدماتی، تحصیل ادله را تنظیم و مشروعیت و مقبولیت آن را منوط به رعایت حریم خصوصی افراد قرار دهد.

۵. بحث

۵-۱. تعاریف و مفاهیم

دلیل

دلیل به معنای آنچه وجدان قاضی را در ثبوت ادعایی اقناع می‌نماید (صدرزاده افشار، ۱۳۸۵، ۳). دلیل از منظر دیگر هر آنچه که به نحوی راهنماکننده‌ی اندیشه باشد هرچند در حل مجهول ناتوان باشد (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۴، ۳۱۲).

خصوصی دارای سه رکن اساسی است که بر اساس این سه رکت تعریف می‌گردد: الف: رازداری یعنی محدودیت پخش اطلاعات درباره افراد. ب: گمنامی یعنی محفوظ بودن از توجه دیگران ج: خلوت یعنی عدم مجاورت مادی با افراد دیگر.

بنابراین اصل احترام به حریم خصوصی اشخاص می‌طلبد تا به هنگام جمع‌آوری ادله با احترام به حریم مسکن و ماوای و محل کار افراد (الف) و رعایت حرمت مجموعه مراسلات و ارتباطات آنها (ب) ضمن صیانت از حقوق فردی و کرامت انسانی از مخدوش شدن و بی‌اعتباری ادله اکتسابی جلوگیری نماییم.

لذا جایگاه حریم خصوصی در تحصیل دلیل در حقوق جزایی ایران موضوعی است که در نوشتار حاضر مورد گرفته است. و هدف ما در این تحقیق، شناسایی حریم خصوصی در مرحله تحصیل دلیل در محاکم دادگستری می‌باشد و در نهایت سؤال محقق این است که حفظ حریم خصوصی در تحصیل دلیل در حقوق جزایی ایران رعایت می‌گردد؟ بنظر می‌رسد که با عنایت به اینکه قوانین متعددی در این زمینه تصویب گردیده است عزم جدی در نظام حقوقی ایران رعایت حریم خصوصی در مرحله تحصیل دلیل می‌باشد.

نوآوری: نوآوری که در این تحقیق نسبت به تحقیقات مشابه وجود دارد این است که، در تحقیقات مشابه به حریم خصوصی پرداخته شده است اما به مبحث رعایت حریم خصوصی در مرحله تحصیل دلیل پرداخته نشده است که از جنبه نوآوری این تحقیق محسوب می‌گردد.

۵-۲-۱. جمع‌آوری ادله و احترام به اصل آزادی اطلاعات

یکی از مصادیق حقوق و آزادی‌های فردی، اصل آزادی اطلاعات است. این اصل از جمله اصولی است که قوانین اساسی کشورها و اسناد حقوق بشر، بر آن تأکید می‌ورزند و جز در موارد قانونی به کسی اجازه تعرض به آن را نمی‌دهند. حق اندیشیدن، داشتن عقیده و بیان آن، حق طبیعی تمامی انسان‌ها و بخش جدایی‌ناپذیر کرامت انسانی است. آزادی اطلاعات یا آزادی ارتباطات که با عنوان آزادی مطبوعات نیز از آن یاد می‌شود، در معنای عام خود به مفهوم آزادی رسانه‌ها و مطبوعات در بیان اخبار و اطلاعات و حفظ منابع اطلاعاتی خود و پرهیز از هر گونه اقدام در تأخیر غیرموجه در انتشار اخبار و اطلاعات به کار می‌رود (غلامی رکن آبادی، ۱۳۸۹، ۵۲).

ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر اعلام می‌دارد: هرکس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق مزبور شامل آن است که از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و در اخذ و انتشار آن، با تمام وسایل ممکن و بدون ملاحظات مرزی، آزاد باشد.

دیوان اروپایی حقوق بشر ضمن اشاره به این موضوع که پلیس و قضات باید سری بودن منابع اطلاعاتی مطبوعات را رعایت کنند، بیان می‌دارد که دستور افشای منبع اطلاعاتی به روزنامه‌نگار و تحمیل جزای نقدی به او به علت عدم پذیرش دستور، صدمه به حق آزادی بیان مذکور در ماده

دلیل یعنی چیزی که در جهت ثبوت امری در دعوی بکار گرفته می‌شود هر امری که جنبه اثباتی دارد و کاشف از امری می‌باشد دلیل نامیده می‌شود (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۸، ۳۰۹).

حریم خصوصی

«حریم» عبارت از اموری است که انسان از آن دفاع کرده، در مقام حمایت از آن بر می‌خیزد. هم‌چنین حریم به معنای حرمت و آبروی مردم و... به کار رفته است. «حریم» از حرمت به معنای منع است به این دلیل تعرض دیگران به حق صاحب حریم، ممنوع است. البته واژه حریم برای غیر از انسان و در ارتباط با اموال نیز به کار رفته است (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۴، ۱۶۴۹).

تحصیل دلیل:

دلیل تراشی هر دلیل که وظیفه مدعی باشد اگر او آن را به دادگاه ارائه نکند و دادگاه نیز ارتجلاً به نفع مدعی دلیل را که به نفع مدعی، دلیلی را که از وظایف مدعی است مستند رسیدگی به نفع مدعی قرار دهد، عمل قاضی را در این وضع تحصیل دلیل گویند (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۴، ۱۱۵۳).

۵-۲. مبانی حریم خصوصی

در این قسمت سعی شده است در جهت پیشگیری از اطاله کلام دو مورد از مبانی حریم خصوصی مورد مطالعه قرار داده شده است.

۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر است (بوری کند، ۲۰۰۵، ۱۶).

اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی در قسمت (ه) بند ۳ ماده ۵۴ دادستان را ملزم نموده که اطلاعاتی را که در قلمرو یک کشور جمع‌آوری می‌کند، افشا نکند مگر در صورتی که ارائه‌کننده اطلاعات راضی باشد. همچنین، ماده ۷۲ اساسنامه به محافظت از اطلاعات محرمانه ملی اختصاص داده شده است اما به نظر نمی‌رسد که این مواد ارتباط چندانی با اصل آزادی اطلاعات به آن معنا و مفهوم بیان شده، داشته باشد. بنابراین، اساسنامه هم در این خصوص مطلبی بیان نکرده است. ناگزیر، طبق دستور بند ۷ ماده ۶۹ به اسناد حقوق بشر در این زمینه که اشاره شد رجوع می‌کنیم. و هر کشوری هنگام تحصیل ادله در جهت اجرای دستورات دیوان، طبق مقررات خود، این اصل را رعایت می‌کند و اگر هم رعایت نکرد، همانطور که در این مقاله مطرح کردیم، ارزیابی قابلیت پذیرش ادله با دیوان خواهد بود و قوانین ملی کشورها در آن، موثر نیست. و دیوان بررسی می‌کند که آیا یک دادرسی منصفانه برگزار شده است یا خیر.

بطور کلی، می‌توان گفت با توجه به اینکه احترام به اصل آزادی اطلاعات به عنوان عنصری از عناصر کرامت بشری شناخته شده و اسناد بین‌المللی حقوق بشر به آن اشاره کرده‌اند، احترام به این اصل ایجاب می‌کند که تحصیل و جمع‌آوری ادله از اماکن و مؤسسات مطبوعاتی و اطلاعاتی نظیر دفتر روزنامه، خبرنگاری‌ها، رسانه‌های سمعی و بصری قانونمند باشد و تفتیش و بازرسی از این محل‌ها

تابع تشریفات خاص و قانونی قرار گیرد، به گونه‌ای که عدول از این مقررات و تشریفات خدشه به قانونمندی در اداره دلیل و نقض اصل مشروعیت تحصیل ادله قلمداد می‌شود.

نکته دیگری که در این خصوص به ذهن متبادر می‌شود و ذکر آن خالی از فایده به نظر نمی‌رسد این است که قسمت ب بند ۱ ماده ۶۷ اساسنامه یکی از حقوق متهم را، در اختیار قرار دادن وقت کافی و امکانات لازم برای ارتباط آزاد محرمانه با وکیل مدافع، اعلام نموده است.

حق داشتن ارتباط آزادانه محرمانه با وکیل مدافع هم به احترام به اصل آزادی اطلاعات و ارتباطات بر می‌گردد و هم به اصل رازداری حرفه‌ای (غفاری و عباسی کلیمانی، ۱۳۸۵، ۱۴۸-۱۱۹).

بنابراین، نمی‌توان وکیل مدافع را مجبور نمود که اطلاعاتی که متهم در اختیار وی قرار داده، افشا کند و یا مانعی در ایجاد رابطه آزادانه وکیل مدافع با متهم ایجاد نمود. بلکه باید امکانات لازم جهت تسهیل ارتباطی محرمانه بین این دو فراهم شود.

۲-۲-۵. جمع‌آوری ادله و رعایت اصل

رازداری و اسرار شغلی

راز یا سر در لغت به معنای مطلب پوشیده و پنهان، مطلب نهفته در دل، آنچه که باید پنهان داشت آمده است. رازداری حرفه‌ای به معنای هر آنچه که به مناسبت شغل و حرفه به متخصص و کارشناس امر گفته می‌شود، است و در واقع، کارشناس به دلیل حرفه و شغل خود بر آن آگاهی یافته و بر اساس سوگند و قسم حرفه‌ای خود، ملزم به حفظ

و عدم افشای آن است، رازداری حرفه‌ای یا شغلی گفته می‌شود (کوشکی، ۱۳۸۶، ۱۳۵).

ماده ۴۵ اساسنامه و قواعد ۵ و ۶ قواعد دادرسی و ادله دیوان مقرر داشته که قضات، دادستان، معاون دادستان، رئیس دبیرخانه، معاون دبیرخانه دیوان و کارکنان دادسرا، دبیرخانه، مفسران و مترجمان به محض شروع به خدمت با ادای سوگند، موظف به رازداری و رعایت محرمانه بودن تحقیقات و تعقیبات و سری بودن جلسات شور دیوان می‌شوند. قاعده ۲۰ قواعد دادرسی و ادله در قسمت الف بند ۱، یکی از وظایف رئیس دبیرخانه را اینگونه تعریف نموده است، که کارمندان دبیرخانه را به نحوی سازماندهی کند که حقوق متهم بر اساس دادرسی منصفانه را، که حمایت از رازداری مذکور در بند ب پاراگراف ۱ ماده ۶۷ اساسنامه، یکی از مصادیق آن می‌باشد، توسعه و تسهیل بخشند.

قاعده ۷۳ قواعد دادرسی و ادله در بند ۱، ارتباط حرفه‌ای بین شخص و مشاور قانونی‌اش را (بدون خلل به بند ب پاراگراف یک (ماده ۶۷ اساسنامه) محرمانه و غیرقابل افشا تلقی کرده اما این اصل را مطلق نشمرده بلکه در صورت شرایطی آن را قابل افشا می‌داند.

۱- شخص به صورت کتبی به چنین افشایی رضایت دهد ۲- شخص مذکور عملاً متن ارتباطات مذکور را نزد شخص ثالثی افشا کند و سپس شخص ثالث این افشا را به عنوان مدرک ارائه دهد. کاربرد واژه «عملاً» در قسمت دوم می‌تواند ما را به این نتیجه برساند که اگر شخص به صورت سهوی یا در حالتی غیرآگاهانه باشد و متن ارتباطات را نزد

ثالث افشا کند، غافل از اینکه ممکن است شخص ثالث آن را به عنوان مدرک ارائه دهد، ارائه این افشا توسط شخص ثالث به عنوان مدرک نمی‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. گرچه بررسی این واژه از دیدگاه دیگری قابل بررسی است، به این صورت که عملاً را در مقابل وضعیت اجباری و اکراهی معنا کنیم، در این صورت، اگر فرد سهواً اما به میل خود و با اراده و اختیار مطالب را نزد ثالثی افشا کند و ثالث از آن به عنوان مدرک استفاده نماید، این افشا به عنوان مدرک قابل استناد است.

بند ظ قاعده ۷۳ نیز مقرر داشته که با توجه به بند ۵ قاعده ۶۳ و تحت شرایطی مشابه اجزای الف و ب بند ۱ قاعده ۷۳ مذاکرات انجام شده را در چهارچوب حرفه‌ای و یا سایر روابط محرمانه، خصوصی تلقی شده و نباید مورد افشا قرار گیرد. البته شرایطی را در این خصوص تعیین نموده است که از این قبیل است:

الف) ارتباطات واقع شده در این دسته از روابط در خلال یک رابطه مبتنی بر رازداری، انتظار معقولی از خصوصی بودن و عدم افشا را ایجاد کند.

ب) به دلیل ماهیت و شکل رابطه بین شخص و محرم وی، رازداری ضروری می‌باشد.

ج) به رسمیت شناختن حریم خصوصی، اهداف قوانین و مقررات را بیشتر تأمین کند (محسنی و میرعماد، ۱۳۹۸، ۲۸۷-۲۶۲).

بنابراین، دیوان شروطی را در جهت محرمانه تلقی کردن روابط لحاظ داشته و هم چنین، در خصوص افشا نیز شرایطی را تعیین کرده است، که به آن اشاره شد.

تحقیقات ملزم نموده که به حقوق اشخاص ناشی از اساسنامه احترام بگذارد. بنابراین اینکه فرد نباید تحت اجبار، فشار، تهدید، شکنجه یا هر شکل دیگر رفتار یا مجازات بی‌رحمانه، غیرانسانی یا موهن واقع شود، یکی از حقوق کلی و اساسی است که هر شخص از آن برخوردار است، و در برابر نقض آن باید مورد حمایت قرار گیرد. این حق طبعاً در مورد مظنونان به ارتکاب جرایم، بویژه جرایم سنگین بین‌المللی، به دلیل آنکه در معرض نقض آن واقع می‌شوند، حمایت ویژه‌ای می‌طلبد (بابوکانی، ۱۳۹۳، ۸۷).

۵-۳-۲. محترم شمردن زندگی افراد

یکی از حقوق اساسی و خصوصی افراد که باید مورد احترام قرار گیرد، حریم زندگی‌شان می‌باشد که حریم زندگی افراد را می‌توان شامل حریم مسکن، محل کار، مجموعه مراسلات و مکاتبات، آزادی اطلاعات، رازداری و اسرار شغلی دانست که هر یک در بند جداگانه توضیح داده می‌شود: در حقوق ایران، اقامتگاه شخص مرکز مهم امور اوست؛ یعنی جایی که منافع و فعالیت شخص در آنجا متمرکز است و ممکن است محل سکونت شخص از مرکز مهم امور او متمایز باشد (افشار و نعمتی، ۱۳۸۹، ۶۸). بنابراین «مراد از منزل محل اقامت مذکور در قوانین مدنی یا تجاری و آیین دادرسی مدنی نیست. مقصود از آن، محل و مکان و محفظی است که شخص در آن سکونت می‌کند و به آن اعتبار، حق دارد در آنجا آزادانه دراز بکشد، بخوابد، غذا بخورد، مطالعه کند، کار کند و بالجمله

بنابراین بر اساس احترام به اصل رازداری حرفه‌ای و اسرار شغلی، نمی‌توان وکیل متهم را مجبور به افشای اسراری که متهم به او گفته است، نمود. همچنین، ارتباطات آنها را نمی‌توان با وسایلی (مثل ضبط صدا و تصویر) کنترل کرد و از این طریق، محرمانه نمودن این ارتباطات را خدشه‌دار نمود.

۵-۳. مصادیق حریم خصوصی اشخاص در تحصیل دلیل

در تحصیل دلیل به شکل قانونی لازم است که حریم خصوصی افراد در تمام ابعاد محترم شمرده شود در این قسمت به اهم مصادیق حریم خصوصی افراد اشاره شده است.

۵-۳-۱. محترم شمردن تمامیت جسمانی و روانی افراد

جامعه متمدن امروزی توسل به هر گونه شکنجه جسمی و روانی جهت کسب دلیل را مذموم می‌شمارد. و هر نوع دلیلی را که از راه‌های غیرانسانی مخالف با افکار عمومی و ارزش‌های اخلاقی به دست آمده باشد، بی‌اعتبار تلقی می‌کند (علی‌پور و واعظی، ۱۳۸۹، ۱۳۶). بر همین اساس ماده ۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی اعمال هر نوع آزار و شکنجه و رفتارهای ظالمانه و خلاف انسانی را ممنوع اعلام می‌کند. قسمت ب بند ۱ ماده ۵۵ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی اجبار و اکراه و تهدید و شکنجه را ممنوع دانسته و در قسمت ج بند ۱ ماده ۵۴ دادستان را در خصوص انجام

دادسراها نسبت به اموال و اشیای تعیین تکلیف گردد و مادام که نسبت به آن‌ها اتخاذ تصمیم قضایی نگردیده است در حفظ و مراقبت از آن‌ها اهتمام لازم معمول گردیده و در هیچ موردی نباید از آن‌ها استفاده شخصی و اداری به عمل آید».

ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی مصوب ۱۹۵۰ به «حفظ و حرمت زندگی خصوصی» افراد اشاره داشته و ماده ۱۲ اعلامیه حقوق بشر بیان نموده که: احدی در زندگی خصوصی، امور خانوادگی، اقامتگاه یا مکاتبات خود نباید مورد مداخله خودسرانه واقع شود.

ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ نیز مقرر نموده: «هیچکس نباید در زندگی خصوصی و خانواده و اقامتگاه (مسکن) یا مکاتبات، مورد ملاحظات خودسرانه (بدون مجوز) یا خلاف قانون قرار گیرد و همچنین شرافت و حیثیت او نباید مورد تعرض غیرقانونی قرار گیرد.» در خصوص رعایت حریم مسکن و محل کار، اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی سخنی به میان نیاورده است. اما بر اساس ماده ۲۱ و بند ۷ ماده ۶۹ اساسنامه که مقرر کرده: «ادله‌ای که با نقض این اساسنامه و یا حقوق بشر شناخته شده بین‌المللی تحصیل شده باشد...» می‌توان گفت در خصوص رعایت حریم مسکن و محل کار متهمان جنایت بین‌المللی در صلاحیت دیوان باید «به حقوق بشر شناخته شده بین‌المللی» مراجعه نمود. بنابراین، بر اساس ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی و اعلامیه

بدون هیچ مزاحمت و تعرضی به زندگی جاری خود ادامه دهد. داشتن یک چنین پناهگاه و لانه از امور طبیعی است ... دائم یا موقت بودن سکونت مؤثر در مقام نیست ... ولی تنها ساخته شدن محل برای سکونت کافی نیست بلکه لازم است که در آن محل، عملاً و واقعاً مسکون یا مهیا برای سکونت باشد (تدین، ۱۳۹۱، ۳).

مسکن به معنای محل سکونی و خانه آمده است (عمید، ۱۳۵۷، ۱۰۸۷). اهمیت حرمت منزل و مسکن تا جایی است که هتک آن در شیوه‌های فنی و نوین بازرسی و تحقیقاتی، اعتبار ادله‌ای که از این طریق تحصیل شده باشد را متزلزل می‌سازد.

ماده ۸ قانون حقوق شهروندی مصوب ۱۳۹۵ در زمینه‌ی دست‌گیری متهمین و کشف آلات و ادوات جرم قواعدی را مقرر داشته است.

«بازبینی‌ها و معاینات محلی جهت دست‌گیری متهمان فراری کشف آلات و ادوات جرم بر اساس مقررات قانونی و بدون مزاحمت و در کمال احتیاط انجام شود و از تعرض نسبت به اسناد و مدارک و اشیائی که ارتباطی به جرم نداشته و یا به متهم تعلق ندارد و افشای مضمون نامه‌ها و نوشته‌ها و عکس‌های فامیلی و فیلم‌های خانوادگی و ضبط بی‌مورد آن‌ها خودداری گردد»

گذشته از بند ۸، یکی دیگر از بندهای قانون مورد بررسی، یعنی بند ۱۴ نیز به گونه‌ای به ممنوعیت مداخله‌ی خودسرانه پرداخته است.

«از دخل و تصرف ناروا در اموال و اشیای ضبطی و توقیفی متهمان، اجتناب نموده و در اولین فرصت ممکن، یا ضمن صدور حکم یا قرار در محاکم و

جهانی حقوق بشر، باید حریم مسکن و محل کار متهمان محترم شمرده شود.

بر اساس بند ۲ ماده ۵۴ و قسمت د بند ۳ ماده ۵۷ اساسنامه که دادستان اجازه می‌یابد در قلمرو دولت‌های عضو، تحقیقات لازمه را انجام دهد و یا بر اساس ماده ۹۳ اساسنامه که از دولت‌های عضو از سوی دیوان درخواست همکاری می‌شود، این چنین نتیجه‌گیری می‌شود که در قلمرو هر کشوری هنگام انجام تحقیقات در خصوص حریم مسکن و محل کار متهمین باید بر اساس قانون آن کشور به حقوق مذکور احترام گذاشته و بر اساس آن عمل نمود. بویژه اینکه قسمت (ل) بند ۱ ماده ۹۳ مقرر می‌دارد: «هر شکل دیگری از مساعدت که در قانون دولت مزبور منع نشده باشد (با دیدگاه تسهیل تحقیقات و تعقیب جنایات مضمول صلاحیت دیوان). البته احترام به حریم مسکن و محل کار مطلق نیست. بلکه همان طور که دیوان اروپایی حقوق بشر یادآور شده: «باید بین حق اشخاص در احترام به زندگی خصوصی و اقامتگاه آنها از یک طرف و منافع اشخاص ثالث و اجتماع به طور کلی از طرف دیگر تعادل برقرار باشد (تدین، ۱۳۹۱، ۱۴۵).

بند ۲ ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی به طور استثنایی، به دول عضو اجازه داده است تا بر طبق قانون در موارد ضروری اقدام به مداخله در زندگی خصوصی افراد نمایند و این بدین معناست که «گاه ضرورت کشف حقیقت به حریم خصوصی اشخاص لطمه وارد می‌آورد ولی مشروعیت و اعتبار ادله اکتسابی

بستگی به رعایت قانون و متناسب و ضروری بودن اعمال دارد. در واقع، در اینجا اصل تناسب اعمال با شدت جرم و قدرت ظن ایجاد شده، در ارتباط قرار می‌گیرد (همان، ۱۴۴).

سوالی که ممکن است به ذهن متبادر شود، این است که اگر دولتی در راستای همکاری با دیوان، حریم مذکور را مورد توجه قرار ندهد و ادله‌ای را با نقض حریم مسکن و محل کار متهم تحصیل نماید، اعتبار این ادله نزد دیوان چگونه است؟

در پاسخ گفته می‌شود که با توجه به بند ۲ ماده ۶۴ اساسنامه دیوان که بیان می‌کند:

«شعبه بدوی باید مراقبت نماید که محاکمه منصفانه و سریع بوده و با احترام کامل به حقوق متهم و توجه شایسته به حمایت از قربانیان و شهود، انجام شود» و نیز بند ۷ ماده ۶۹ اساسنامه دیوان که قابلیت پذیرش ادله را احترام به اساسنامه و حقوق بشر شناخته شده بین‌المللی می‌داند، دیوان بطور کلی بررسی می‌کند که آیا این ادله اعتبار یک دادرسی منصفانه و عادلانه را زیر سوال می‌برد یا خیر. و چون طبق بند ۸ ماده ۶۹ اساسنامه دیوان، قانون ملی دولت‌ها را مورد توجه قرار نمی‌دهد، بنابراین نقض حقوق متهم توسط دولت‌ها آنچنان موثر نیست و بطور مستقیم نمی‌تواند طرق تحصیل ادله توسط دیوان را زیر سوال برد و در خصوص پذیرش ادله، دیوان مستقلانه، ادله را با توجه به معیارهای دادرسی منصفانه بررسی می‌کند (شهبازی قهفرخی، ۱۳۹۲، ۶۹).

مصونیت مسکن، منزل یا اقامتگاه اشخاص از تعرض، به صراحت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مورد توجه قرار گرفته است. به موجب اصل بیست و دوم: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند» و همچنین در اصل سی و سوم مذکور است: «هیچکس را نمی‌توان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه‌اش ممنوع یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون مقرر می‌دارد». قانون‌گذار کیفری ایران به موجب ماده ۶۹۴ قانون مجازات اسلامی، ورود به منزل و مسکن دیگری توسط اشخاص عادی به عنف و تهدید و همچنین به موجب ماده ۵۸۰ همین قانون، داخل شدن مأموران دولتی به منزل دیگری بدون رعایت تشریفات قانونی و رضایت صاحبخانه را قابل مجازات دانسته است (آقایی‌نیا، ۱۳۸۵، ۱۸۷) در قانون آیین دادرسی کیفری نیز مقررات ویژه‌ای در خصوص تفتیش و بازرسی منازل و اماکن و کشف آلات و ادوات جرم پیش-بینی شده است. به موجب ماده ۹۶ این قانون «تفتیش و بازرسی منازل، اماکن و اشیاء در مواردی که عمل می‌آید که حسب دلایل، ظن قوی به کشف متهم یا اسباب و آلات و دلایل جرم، در آن محل وجود داشته باشد». در رویه قضایی ایران به صراحت بر رعایت این مقررات و اخذ مجوز از مراجع قضایی تأکید شده است: «تفتیش و بازرسی منزل، مستلزم رعایت مقررات فصل سوم از باب اول قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ به

خصوص مواد ۹۶، ۹۷ و ۱۰۰ قانون مزبور است. بنابراین، اگر حسب دلایل، ظن قوی به کشف مواد مخدر در منزل وجود نداشته باشد، اصدار اجازه تفتیش منزل خلاف نص ماده ۹۶ قانون موصوف است. بخشنامه شماره ۱/۱۲۶۷/۷۸ مورخ ۱۳۷۹/۸/۱ رئیس قوه قضائیه نیز در این خصوص قابل توجه است» (بازگیر، ۱۳۸۰، ۴۰) و رویه قضایی «ورود به عنف یا تهدید در منزل یا مسکن دیگری» و نقض حریم خصوصی اشخاص را جرم و قابل مجازات دانسته است. بنابراین «بازرسی از منازل و اموال مردم باید برای کشف جرم و یا جلوگیری از وقوع آن، طبق ضوابط قانونی و با دستور مقام قضایی مجاز باشد و در حدود قانون و در حد مأموریت اقدام شود و تجاوز از آن موجب مسئولیت متجاوز است» (ایرانی ارباطی، ۱۳۸۶، ۱، ۱۴۵) و «بازرسی منازل به منظور دسترسی به متهم در جرائم مشهود، چنانچه با رعایت مقررات مواد ۹۶ به بعد قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ صورت گیرد باید با اجازه صاحبخانه یا متصرف خانه صورت گیرد مگر اینکه بیم فرار متهم وجود داشته و ضابطین ناگزیر شوند برای جلوگیری از فرار متهم وارد منزل شوند که در آن مخفی شده است». بنابراین، احترام به قانون در تحصیل دلیل در امور کیفری ایجاب می‌کند که در مقام جمع-آوری ادله حریم مسکن و محل کار اشخاص محترم شمرده شود و جز در مواردی که قانون‌گذار یا رویه قضایی عدول از این قاعده را اجازه داده است، همواره حریم خصوصی اشخاص محترم شمرده شود.

۵-۳-۳. جمع‌آوری ادله و رعایت حرمت مجموعه مراسلات و مکاتبات

امروزه ارتباطات بین اشخاص در قالب‌های جدیدی در حال شکل‌گیری است که معمول‌ترین آن‌ها استفاده از شبکه‌های مجازی است که به وسیله آن می‌توان حجم بسیار بالایی از اطلاعات را با کمترین هزینه منتقل کرد؛ حریم خصوصی ارتباطات خود به حوزه‌های چندی تقسیم می‌شود: ۱- ارتباطات مکالمه‌ای مانند تلفن (ثابت و همراه) ۲- ارتباطات مکاتبه‌ای مانند نامه‌نگاری، پست الکترونیکی، پیامک و استفاده از شبکه‌های مجازی.

حق حریم خصوصی ارتباطات با پدید آمدن اشکال و صور جدید مراسلات همچون پست الکترونیک و ارتباطات ماهواره‌ای، تلفن‌های بی‌سیم و پیامک، شبکه‌های مجازی و امثال آن مسائل جدیدی را در برمی‌گیرد و از توسعه‌ی بیشتری برخوردار گردیده است. در تمام انواع ارتباطات مذکور این خطر وجود دارد که غریبه‌ای (اعم از دولتی یا غیردولتی) پیام‌های خصوصی یک فرد را پنهانی رهگیری کند. بنابراین، باید برای مبارزه با این تهدید، تدابیر حقوقی مناسب اندیشیده شود (آمبرویز، ۲۰۰۶، ۱۱۸).

این حوزه که مهمترین و چالشی‌ترین حوزه در موضوع حریم خصوصی است دربرگیرنده کلیه اشکال ارتباط افراد در جامعه است؛ چراکه دامنه چنین حریمی شامل امنیت پست‌های الکترونیک، پست، اینترنت و کلیه انواع ارتباطات؛ اعم از مستقیم و غیرمستقیم می‌شود (راعی و ابراهیمی رئیسی، ۱۳۸۹، ۱۲). انسان موجودی اجتماعی

است؛ لذا ارتباط اجتماعی از حقوق مسلم او به شمار می‌آید. ارتباطات پستی، تلفنی، اینترنتی از جمله مصادیق ارتباطات اجتماعی انسان بشمار می‌آیند. برخی ارتباطات اعضای خانواده از ویژگی اختصاصی بودن برخوردار است به نحوی که اطلاع عضو دیگر را بر نمی‌تابند؛ برای نمونه، استراق سمع مکالمات تلفنی را از ناحیه دیگر اعضا، ناپسند و غیرقابل قبول می‌دانند، یعنی برای خود در ارتباطات، حریم خصوصی می‌شناسند (نقیبی، ۱۳۸۹، ۱۴۲).

در ارتباطات سنتی مانند نامه‌نگاری محرمانه بودن مکاتبات و مراسلات اشخاص امری سنتی است که توسط قانون‌گذار کشورهای گوناگون مورد حمایت قرار گرفته است. یک جمله معروف نزد حقوقدانان غربی وجود دارد که: هرچند قفل یک گاوصندوق را به راحتی نمی‌توان شکست اما، یک نامه را می‌توان به راحتی باز کرد، زیرا یک نامه سر به مهر، بر خلاف یک گاوصندوق هیچ ابزار دفاعی ندارد و نمی‌تواند از خود دفاع کند. بنابراین نیاز به دفاع صد چندان از جانب قانون‌گذار دارد (لاله رنگ، ۱۳۸۹، ۵۷).

شیوه‌های تعرض به مکاتبات به یکی از این طرق صورت می‌پذیرد: مفتوح کردن یا توقیف نمودن، یا معدوم یا بازرسی یا ضبط کردن. مکاتبات بین اشخاص مصون از تعرض به وسیله هر شخص است خواه آن شخص دولت باشد یا فردی عادی، البته بر اصل غیر قابل تعرض بودن مکاتبات نیز، مانند سایر صور و مصادیق حریم خصوصی و خلوت استثنائاتی وارد شده است.

ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز، مداخله خودسرانه در مکاتبات افراد را منع نموده است. ماده ۳ آن، نیز بیان کرده: «هرکس حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی دار» واضح است که یکی از مصادیق امنیت شخصی، احترام به حریم خصوصی، که مکاتبات و مراسلات افراد جزئی از آن است، می‌باشد.

اساسنامه دیوان نیز در این خصوص، ماده‌ای را وضع ننموده است. و بر اساس قوانین اشاره شده، می‌توان اینگونه نتیجه‌گیری کرد که در خصوص کشف حقیقت، ضمن اینکه نمی‌توان مراسلات و مکاتبات متهمان را مورد هتک حرمت قرار داد، اما این بدین معنا نیست که امکان بررسی و کنترل ارتباطات و مکاتبات وجود ندارد چرا که در غالب نظام‌های حقوقی شرایطی پیش‌بینی شده است که تحت آن شرایط امکان بازرسی و تفتیش مراسلات و نامه‌های افراد وجود دارد (انصاری، ۱۳۸۳، ۵۵). ولی این شرایط به گونه‌ای تنظیم شده‌اند که جز در موارد نادر و بسیار ضروری اجازه این واری‌ها داده نمی‌شود. بی‌تردید، گاه خطر جرم ارتكابی و ارزش اهمیت شناخت مرتکب آن تا حدی است که شکستن حریم مراسلات خصوصی افراد موجه و مشروع به نظر می‌رسد.

نظر به اینکه جرایم در صلاحیت دیوان، در زمره جرایم بسیار مهم است و مضافاً اینکه جنبه بین‌المللی دارد و وجدان بشریت را تکان داده، و صلح، امنیت و رفاه جهان را تهدید می‌کند، در راستای اجرای ماده ۹۳ اساسنامه، در خصوص همکاری دولت‌ها با دیوان، طبق بند ۳ ماده ۹۶

رهگیری مکاتبات یا ارتباطات کلامی - حضوری، در پیش‌نویس لایحه حمایت از حریم خصوصی مقید به شرایط ذیل شده بود:

۱. نیازمند مجوز کتبی
۲. در آن مشخصات اشخاصی که باید ارتباطاتشان رهگیری شود.
۳. مشخصات دقیق شخص یا سازمانی که باید ارتباطات مورد نظر را رهگیری کند.
۴. مدت زمان اعتبار مجوز رهگیری، و موضوعی که باید اطلاعات راجع به آن رهگیری تحصیل شود.
۵. استفاده‌کنندگان از اطلاعات تحصیل شده، مشخص باشد. (ماده‌ی ۹۹ لایحه حمایت از حریم خصوصی)

بنابراین پیش‌نویس لایحه حمایت از حریم خصوصی مقررات خوبی را برای حفظ حریم خلوت شهروندان در زمینه مکالمات و مکاتبات پیش‌بینی کرده است که، منطبق با موازین مسلم حقوقی و احترام به کرامت ذاتی افراد می‌باشد.

محرمانه بودن مکاتبات و مراسلات اشخاص امری سنتی است که قانون کشورهای مختلف آن را مورد حمایت قرار داده است همانطور که قبلاً اشاره شد، ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر احترام به حفظ مکاتبات اشخاص را مورد توجه قرار داده است. این ماده ضمن اعلام رسمی وجود این حق، هر گونه تجاوز به این حق را به وسیله مقامات عمومی صرفاً به موجب قانون مجاز می‌داند. اقدام به کسب دلیل، به طرق غیرقانونی، تجاوز به این حق بدون مجوز قانونی است.

حقیقی و حقوقی دیگر بدون موافقت شرکت پست، حق فعالیت در این زمینه را نخواهند داشت.

در نظام حقوقی ایران، قانون اساسی، قانون مجازات اسلامی، قانون صادرات و واردات و قانون تشکیل شرکت پست جمهوری اسلامی ایران مهم‌ترین قوانینی هستند که به مصونیت حریم مرسولات پستی مربوط می‌شوند، چون به موجب قانون، فقط دولت است که می‌تواند در امور پستی فعالیت نماید. بر این اساس، مسوولیت اصلی حمایت از حریم مرسولات پستی با دولت است و دولت بیش از هر شخص دیگری در مظان نقض این حریم قرار دارد (پوراستاد، ۱۳۸۹، ۴۲).

از مجموعه مقررات صادرات و واردات و پست می‌توان ممنوعیت‌های کلی ارسال کالا از طریق پست را در ۱۲ مورد برشمرد، و از آن جمله می‌توان، کالاهایی که منع شرعی و قانونی دارند، اسلحه و مهمات و مواد منفجره، رادیواکتیو، وسایل قمار و مشروبات الکلی، مواد مخدر و روان‌گردان، اشیاء عتیقه، فرش دستباف و غیره را نام برد.

مطابق ماده ۱۸ قانون تشکیل شرکت پست ایران، در هر مورد که انجام تحقیق و حصول قطع به ارتکاب تخلف از این قانون و مقررات پستی، مستلزم ضبط یا باز کردن محموله باشد، این مهم باید در اسرع وقت با تنظیم صورت‌مجلس، لزوماً در حضور یا با اجازه دادستان یا قائم مقام یا نماینده او صورت گیرد و عدم رعایت آن موجب مسوولیت کیفری یا انضباطی مدیر یا کارمند یا مأمور خاطی خواهد بود. به موجب ماده یاد شده، رؤسا و مدیران واحدهای پستی در هنگام کشف جرائم پستی

اساسنامه دیوان، در ابتدا دولت‌ها، دیوان را با مقررات ملی خود آشنا نموده و بر اساس مقررات خود، دادستان دیوان و یا خود راساً، به جمع‌آوری ادله از طریق بررسی مکاتبات و مراسلات متهم می‌پردازند.

همین‌طور، طبق قسمت (ه)، بند ۳ ماده ۵۴ اساسنامه، دادستان باید اقدامات لازم به منظور اطمینان از محرمانه ماندن اطلاعات، حمایت از اشخاص یا حفظ مدارک را انجام داده و یا تقاضای انجام اقدامات مذکور را بنماید. همان‌طور که در قسمت قبل اشاره شد، رعایت مقررات بند ۲ ماده ۵۴ و بند ۳ ماده ۵۷ اساسنامه نیز الزامی است.

البته اشاره به اظهار نظر دیوان اروپایی حقوق بشر در پرونده «کلاس» علیه آلمان بی‌فایده به نظر نمی‌رسد. دیوان اینگونه اظهار داشته که: امروزه جوامع مردم‌سالار با تهدیدات پیچیده‌ای چون جاسوسی و تروریسم مواجه هستند و بر این اساس، دولت‌ها باید برای مبارزه مؤثر علیه این تهدیدات قادر به نظارت سری و مخفیانه بر عناصر ویرانگر و مخرب در سرزمین خود باشند و در نتیجه، پیش‌بینی مقرراتی که اختیار نظارت مجرمانه بر مراسلات، نامه‌های پستی و ارتباطات مخابراتی در یک وضعیت استثنایی و ضروری برای حفظ امنیت ملی و یا دفاع از نظم و پیشگیری از جرایم کیفری را می‌دهد، لازم است (آقابابایی و موسوی، ۱۳۹۲، ۱۴۱).

در کشور ما به موجب ماده ۱۳ قانون تشکیل شرکت پست جمهوری اسلامی ایران، عرضه خدمات پستی در اختیار دولت می‌باشد و اشخاص

و یا برای احقاق حقوق اشخاص لازم است، ممنوع دانسته است.

ماده ۵۸۲ قانون مجازات اسلامی، برای مأمورین و مستخدمین دولتی که بدون مجوز قانونی مکالمات تلفنی اشخاص را استراق سمع می‌کنند و یا بدون اجازه آنها مطالب آنها را افشا می‌کنند مجازات حبس از یک تا سه سال یا جزای نقدی از شش تا هجده میلیون ریال در نظر گرفته است.

ماده ۶۴۱ قانون مذکور برای مزاحمت تلفنی، مجازات یک تا شش ماه حبس پیش‌بینی کرده است. تبصره‌های ماده ۱۴ قانون تأسیس شرکت مخابرات ایران، برای استفاده‌کنندگان غیرمجاز وسایل مخابراتی عمومی و اختصاصی و مزاحمین ارتباطات تلفنی، محدودیت‌هایی قائل گردیده، و ورود به حریم خصوصی دیگران را نه تنها ممنوع، بلکه حسب مورد و با توجه به مراتب و دفعات، مستوجب قطع وسیله ارتباطی می‌داند.

قانون آیین دادرسی کیفری نیز از حریم خصوصی مربوط به ارتباطات حمایت کافی به عمل نیاورده است. توضیح آنکه طبق ماده ۱۰۴ قانون مزبور "در مواردی که ملاحظه، تفتیش و بازرسی ملاحظات پستی، مخابراتی، صوتی و تصویری مربوط به متهم برای کشف جرم لازم باشد قاضی به مراجع ذی‌ربط اطلاع می‌دهد که اشیاء فوق را توقیف نموده نزد او بفرستند. بعد از وصول آن را در حضور متهم ارائه کرده و مراتب آن را در صورت مجلس قید نموده و پس از امضاء متهم آن را در پرونده ضبط می‌نماید و استنکاف متهم از امضاء در صورت مجلس قید می‌شود و چنانچه اشیاء مزبور حائز اهمیت نبوده و

بعنوان ضابط دادگستری بوده و موظفند تحقیقات و اقدامات لازم را با تنظیم صورت‌مجلس به مقامات قضایی منعکس کنند.

اصل ۲۵ قانون اساسی، بازرسی و نرساندن نامه‌ها، را ممنوع اعلام کرده است. این اصل قانون اساسی، مرسولات پستی را مصون از تعرض دانسته است. یعنی اصلی را که اتحادیه جهانی پست و کنگره‌های آن بدون تصریح در مقرراتشان پذیرفته است، قانون اساسی ما با صراحت آن را مورد قبول قرار داده است.

غیر از موارد مذکور به نظر می‌رسد، باز کردن، توقیف، تفتیش و نرساندن مرسولات پستی به هر دلیل که باشد، نقض حریم خصوصی ارسال‌کنندگان و دریافت‌کنندگان آن مرسولات می‌باشد و علاوه بر مراتب بالا در مورد بسته‌های پستی سرگردان، مأموران پستی می‌توانند جهت کشف مشخصات گیرنده یا فرستنده و تعیین تکلیف در مورد نامه یا بسته پستی سرگردان آن را باز کنند. بنابراین به جز مسائل پیش گفته، مأمورین پست در قبال بازکردن، ضبط، توقیف، تفتیش و نرساندن بسته‌های پستی به جهت نقض حریم خصوصی اشخاص ذی‌نفع، مسوولیت جزائی و مدنی دارند (جعفری، ۱۳۸۵، ۸۵-۸۴).

اصل ۲۵ قانون اساسی، فاش کردن مکالمات تلفنی را ممنوع اعلام کرده است و افشاء و شنود مکالمات تلفنی را موکول به حکم قانون نموده، تبصره ماده ۱۰۴ قانون آیین دادرسی کیفری، کنترل تلفن افراد را جز در مواردی که به امنیت کشور مربوط است

ضبط آن ضرورت نداشته باشد با اخذ رسید به صاحبش مسترد می‌شود".

ماده مزبور در تکمیل حکم ماده ۵۸۲ ق.م.ا تصویب شده و موارد قانونی موضوع ماده مزبور را بیان کرده است. ولی به نظر می‌رسد ضبط و توقیف مراسلات و... و درج آنها در پرونده باعث می‌شود علاوه بر قاضی، اشخاص دیگر از جمله وکلای طرفین و شاکی نیز از مفاد اسرار افراد باخبر شوند. و به نظر می‌رسد این قسمت از ماده مخالف حریم خصوصی مربوط به حفظ اسرار می‌باشد.

۵-۳-۴. نقض حقوق متهمین

جمع‌آوری دلایل و مدارک مانند، تفتیش منازل، بازرسی اماکن، تحقیق از شهود، معاینه‌ی محل، جلب، تحقیق محلی و نظایر آن به منظور حفظ ادله نیز، بازداشت متهم یا مظنون به ارتکاب جرم و ضبط آلات و ادوات در صحنه‌ی جرم، پلمپ اماکن و نظایر آن به دستور بازپرس و دادستان در روند رسیدگی به دعوی کیفری را شاهد هستیم. رویارویی با هر یک از موارد عنوان شده نقض حقوق اساسی شهروندان را در پی خواهد داشت، و جزء در موارد مشخص و مطابق با موازین قانونی و انجام تشریفات مربوطه و وجود دستور قضایی مقام صلاحیت‌دار امکان‌پذیر نمی‌باشد.

جمع‌آوری و حفظ ادله‌ی کیفری ملازمه با حقوق متهم و حقوق بزه‌دیدگان دارد. به نسبتی که حکومت‌ها در پیش‌گیری از وقوع جرائم عاجز می‌شوند، اقدام به نقض حقوق متهمین می‌نمایند، و از این جهت نیز مورد انتقاد قرار می‌گیرند.

در حقوق جزا اصل بر آزادی تحصیل دلیل بوده، و کشف حقیقت در درجه‌ی اول اهمیت قرار دارد. اما مقام رفیع عدالت در فرایند دادرسی، محدودیت‌هایی را بر این اصل وارد نموده است. بنابراین ضابطین و قضات دادرسی نمی‌توانند با توسل بر اعمال نامشروع و ناپسندی مانند نقض حق خلوت افراد، به جمع‌آوری دلایل اقدام نمایند، چنین دلایلی نه تنها دلیل به مفهوم حقوقی محسوب نمی‌شوند، بلکه تحقیقات انجام شده با توسل به چنین شیوه‌ای محکوم به بطلان است و برای اثبات یک امر غیرمسلّم و محتمل نمی‌توان، مرتکب یک عمل مجرمانه و حرام مانند، نقض حق خلوت و حریم خصوصی افراد شد (جهانگیرپور، ۱۳۸۹، ۲۶).

از آن جایی که در علم حقوق، هدف، هیچ‌گاه وسیله را توجیه نمی‌کند، و در هیچ یک از مراحل قضایی از جمله تحقیقات مقدماتی، قاضی به هیچ عنوان از آزادی مطلق در تحصیل و جمع‌آوری دلایل به نوعی که، به شیوه‌های غیرقانونی برای تحصیل دلیل متوسل شود برخوردار نیست؛ حتی علم خود را باید مبتنی بر دلایل مشروع استوار سازد. با این توصیف چنانچه بر خلاف ضوابط و اصول انسانی؛ و کرامت و ارزش‌های والای انسانی، حق خلوت افراد نادیده گرفته شود، به هیچ وجه این دلایل ارزش و اعتبار قانونی نخواهند داشت.

بنابراین دلیل در امور کیفری در صورتی معتبر و دارای ارزش است که به طرق قانونی به دست آمده باشد. وگرنه چنین دلایلی در محاکم فاقد ارزش است، و نمی‌تواند علیه اشخاص مورد استناد واقع

است. در قوانین کیفری ایران، هیچ گونه مقرره‌ی قابل توجهی در مورد ضبط اصوات و تصاویر مخفیانه اشخاص در مقام تحصیل دلیل وجود ندارد، و در رویه‌ی قضایی نیز این گونه اسناد و مدارک را از باب قرینه و اماره قضایی، در کنار سایر ادله‌ی موجود در پرونده می‌پذیرند و وصف محیلانه و مخفیانه آن‌ها را باعث عدم پذیرش آن‌ها نمی‌دانند. و این دیدگاه نیز دقیقاً با فتاوی و نظرات فقها که این گونه اسناد را جزء اماره‌ها می‌دانند ولی حجت شرعی برای آن قائل نیستند، منطبق است (صانعی، ۱۳۸۴، ۶۱)

دیوان اروپایی حقوق بشر در دو پرونده‌ی مختلف در سال ۱۹۹۰، کشور فرانسه را به علت نقض ماده‌ی ۸ کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، با این استدلال که: رویه‌ی قضایی که با فقدان نص قانونی به دنبال ایجاد مبنای قانونی برای شنوهای تلفنی است، به تنهایی کافی نیست و تضمینات کافی برای مقابله با سوءاستفاده‌های احتمالی و جلوگیری از لطمه به حریم خصوصی اشخاص ارائه نمی‌کند، و ذی‌نفع نیز از حداقل درجه‌ی حمایت مورد نظر قانون در یک جامعه مردم‌سالار برخوردار نیست، و در نتیجه، چنین شنوهای مجرمانه‌ای نباید مبنای تعقیب قرار گیرد (تدین، ۱۳۹۲، ۱۱۹).

دیوان اروپایی حقوق بشر همچنین اعلام داشت: ادله‌ی متقلبانه و نامشروع تحصیلی به واسطه‌ی نقض غیرقانونی خلوت اشخاص نمی‌تواند، به پیشگاه عدالت عرضه شود و مقامات دولتی هرگز نمی‌توانند از قواعد مضیق دادرسی کیفری عدول

شود. به علاوه مرتکب این گونه اعمال به موجب قانون قابل تعقیب می‌باشد (محقق داماد، ۱۳۸۰، ۶). هر چند احترام به حریم خصوصی اشخاص و رعایت اصل مشروعیت تحصیل ادله به ویژه پاسداری از کرامت عدالت و دادگستری ایجاب می‌کند، تا مأموران دولتی و قضایی از توسل به شیوه‌های مخفیانه و متقلبانه در ضبط صدا و تصویر اشخاص خودداری کنند، ولی این وظیفه اخلاقی با فقد قانون به تنهایی تضمین‌کننده‌ی حقوق اشخاص و مانع سوءاستفاده‌های احتمالی نیست. بسیار پیش آمده که بازپرسی به شاکی پیشنهاد می‌داد، برای جمع‌آوری دلایل، به بهانه گفتگو راجبه مسئله اتفاق افتاده به خانه متهم رفته، و مخفیانه اقدام به ضبط تمامی صحبت‌های متهم نماید.

در مجموع استفاده از تجهیزات سمعی و ویدیویی برای مقاصد لب‌خوانی و تجسس در مکالمات مردم چه در اماکن عمومی و چه در اماکن خصوصی، نقض فاحش انتظار «معقول و متعارف» از رعایت حریم خصوصی به شمار می‌آید (جعفری، ۱۳۸۵، ۴۰).

در بعضی از کشورها جرائم موضوع رهگیری، «یعنی جرایمی که مجازات آن‌ها اعدام یا حبس ابد یا مجازات قانونی آنها حبس بالای دو سال است» را مشخص کرده‌اند و ضبط صدا فقط با مجوز کتبی مقام صلاحیت‌دار قضایی و در شرایطی خاص فقط در این گونه جرائم اجازه داده شده است؛ و در مورد ضبط مخفیانه تصاویر به عنوان دلیل مجرمیت توسط مقامات دولتی، مقرره‌ای پیش‌بینی نشده

امری فنی؟ آیا در اوضاع و احوال اضطراری صورت گرفته است یا نه؟ آیا فنون تحقیقاتی دیگر نیز، ممکن بوده است برای به دست آوردن دلایل یا خیر؟

۳. تأثیر رد کردن دلیل ناقض حق خلوت بر اجرای عدالت در دادگستری (انصاری، ۱۳۸۳، ۱۷۳).

۴-۵. ضمانت اجرای نقض حریم خصوصی در مراحل دادرسی کیفری

اگر حریم خصوصی و خلوت اشخاص را یک حق برای افراد بدانیم، که این گونه نیز هست. باید از این حق حمایت‌های لازمی نیز هم از لحاظ حقوقی و هم از لحاظ کیفری صورت گیرد، و برای متجاوزین به این حق مسئولیت مدنی و مسئولیت کیفری قائل شویم. با این امر تا حدود زیادی هم امنیت روانی به جامعه بازگردانده خواهد شد؛ و هم از قربانیان اینگونه تعرضات، به‌گونه‌ی جبران خسارت خواهد شد.

رعایت حریم خصوصی مسکن و محل کار اشخاص به هنگام تحقیق و جمع‌آوری ادله در فرآیند تحقیقات مقدماتی مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفته و نقض این حریم با ضمانت اجرای کیفری همراه شده است بر اساس ماده ۵۸۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، هریک از مستخدمان و مأموران قضایی یا غیرقضایی که بدون رعایت ترتیبات قانونی به منزل کسی بدون اجازه و رضای او وارد شوند، مجازات می‌شوند. بنابراین، قانونگذار با حمایت کیفری از مصادیق اصل مشروعیت تحصیل ادله کیفری، به طور ضمنی از این اصل و

کنند، زیرا دادرسی کیفری، وصف منصفانه و بیطرفانه‌ی خود را از دست می‌دهد (آمبرویز، ۲۰۰۶، ۱۱۸).

برای از عداد دلایل خارج دانستن دلیل یا دلایل به دست آمده، به واسطه‌ی نقض حق خلوت و حریم خصوصی چند دلیل عمده وجود دارد، که در سایر مواردی نیز که روش تحصیل ادله غیرقانونی باشد؛ از این دلایل برای بی‌ارزش کردن آن‌ها استفاده می‌شود.

این دلایل عبارت‌اند از:

۱. اجتناب از این خطر که دلایل جمع‌آوری شده غیرقابل اعتماد باشند.

۲. حفظ حرمت رسیدگی‌های قضایی و دادگاه‌ها با تضمین این امر که دادگاه‌ها و قضات مشوق و حامی عمل غیرقانونی و خارج از موازین پلیس نیستند.

۳. جلوگیری از انجام اعمال غیرقانونی و خارج از موازین مأمورین پلیس یا دیگر مقامات.

۴. حمایت از شهروندان در برابر خشونت‌هایی که نسبت به آن‌ها یا اموالشان صورت می‌گیرد.

۵. تضمین دادرسی منصفانه و جلوگیری از بی‌عدالتی در حق متهم.

علاوه بر موارد فوق، قاضی نیز به هنگام تصمیم‌گیری درباره‌ی پذیرش یا رد دلایل ارائه شده، باید چند معیار و ضابطه را در نظر بگیرد، که از جمله می‌توان به معیارهای زیر اشاره کرد:

۱. نسبت دلیل با دادرسی منصفانه.

۲. شدت نقض حق و از جمله این که آیا نقض صورت گرفته عمدی بوده است یا از روی حسن نیت؟ آیا نقض، ناشی از بی‌احتیاطی بوده است یا

۴. ورود سبب ناراحتی و پریشانی خاطر و رنج و عذاب فرد خلوت گزیده شده باشد.

۶. نتیجه

تحصیل دلیل بدون رعایت ضوابط و مقررات قانونی به ویژه در مرحله تحقیقات مقدماتی، نه تنها گاه باعث تعرض به حریم خصوصی اشخاص و سلب حق خلوت آنها می‌گردد، بلکه مشروعیت و اعتبار ادله تحصیلی را نیز مخدوش می‌نماید. سلب اعتبار از ادله اکتسابی، ضمن خروج این دسته از ادله از عداد دلیل‌های واجد ارزش اثباتی و قضایی، باعث بطلان تحقیقات و حتی فرایند دادرسی می‌گردد. دلیل به عنوان مرکز ثقل دعاوی کیفری از چنان اهمیتی برخوردار است که قانون‌گذار و رویه قضایی اجازه تحصیل آن را با هر شیوه و طریق غیرقانونی و نامشروعی نمی‌دهند. به همین علت، در تحصیل ادله همواره بر رعایت حقوق افراد و کرامت دادگستری تأکید می‌گردد و به مقامات قضایی دولتی اجازه داده نمی‌شود تا با تنزل مقام قضا و شکستن حرمت دادگستری و عدالت، به شیوه و طریقی متوسل شوند که حقوق افراد و به ویژه حریم خصوصی آنها به بهانه کشف جرم و تحصیل دلیل نقض و لگدمال گردد. قانون‌گذار با وضع مقررات کیفری و تعیین ضمانت اجرای جزایی تلاش نموده است تا چارچوب حریم خصوصی شهروندان خود در گستره محل زندگی و فعالیت آنها و حتی در ارتباطات و روابط خصوصی آنها صیانت و پاسداری نماید و جز در شرایط کاملاً استثنایی، اجازه نقض و عدول از این چارچوب را

به طور کلی از اصل قانونی بودن دادرسی حمایت کیفری نموده است.

اگر پلیس برخلاف ترتیبات لازم اقدام نماید و همین امر باعث ورود خسارت به اشخاص شود، مسئول جبران خسارات وارده به آنهاست. به عنوان نمونه، اگر پلیس در جرمی که مشهود نیست، بدون دستور مقام قضایی اقدام به دستگیری اشخاص نماید و در حین دستگیری به علت فرار یا بعد از دستگیری در بازداشتگاه به هر دلیلی به او صدمه‌ای وارد شود، اعم از اینکه پلیس نکات ایمنی بازداشت را رعایت نموده باشد یا خیر، مسئولیت جبران خسارات وارده به وی را بر عهده دارد (علی‌پور و واعظی، ۱۳۸۹).

احترام به حریم خصوصی اشخاص ایجاب می‌نماید تا در هنگام تفتیش و بازرسی منازل اشخاص، با کمال احتیاط و حداقل آسیب و خسارت اقدام شود. از این رو تبصره ماده ۱۴۵ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، دولت را در صورت عدم احراز تقصیر مأمورین، مسئول جبران خسارات وارده به مناسبت تفتیش و بازرسی قرار داده است. برای تحقق مسئولیت مدنی ناشی از ورود به خلوت یا تنهایی دیگران، بر طبق اصول مسلم حقوقی اثبات موارد ذیل لازم است:

۱. ورود غیر به خلوت و تنهایی فرد یا فضولی نسبت به آن.

۲. ورود در نظر شخص متعارف، بسیار موهن و قابل اعتراض باشد.

۳. ورود به امری صورت گرفته باشد که خواهان حق خصوصی نگه داشتن آن را داشته است.

ندهد. هر چند در حقوق کیفری ایران مقررات قانونی چندی در خصوص حمایت از حریم خصوصی شهروندان که پشتوانه کیفری دارد دیده می‌شود ولی این مقررات نه تنها کافی نیستند بلکه حدود و ثغور آنها و حتی قلمرو استثنائات آنها معلوم و مشخص نشده‌اند. بنابراین لازم است قانون‌گذار ایرانی با احیای «لایحه حریم خصوصی» و تکمیل و اصلاح آن در پرتو حقوق کشورهای پیشرو در این زمینه مانند کشور فرانسه، ضمن بسترسازی برای اجرای اصول ۲۲ و ۲۵ قانون اساسی، گام مهم دیگری در راستای صیانت از حقوق شهروندان جامعه بردارد.

۷. سهم نویسندگان

کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در این پژوهش هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- ایران، فرانسه و دیوان اروپایی حقوق بشر، در: تازه‌های علوم جنایی (مجموعه مقاله‌ها) زیر نظر علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۹۲.
- تدین، عباس، تحصیل دلیل در آئین دادرسی کیفری، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۹۱.
- جعفری، محمد تقی، پیام خرد. تهران، موسسه تدوین و نشر آثار استاد علامه محمد تقی جعفری، ۱۳۸۵.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، دانشنامه حقوقی، جلد چهارم، چاپ سوم، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۸.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، چاپ بیست و هفتم، تهران، گنج دانش، ۱۳۹۴.
- جهانگیرپور، علی، «بازرسی منازل، اماکن و اشیاء اشخاص در حقوق کیفری ایران با رویکرد به اسناد بین‌المللی»، فصلنامه دانش انتظامی، دوره سیزدهم، شماره ده، ۱۳۸۹.
- راعی، مسعود، ابراهیمی رئیسی، لیلا، «استفاده از هواپیمای قابل کنترل از راه دور و لزوم رعایت حق حریم خصوصی»، پژوهش حقوق عمومی، دوره بیست و یکم، شماره شصت و سه، ۱۳۸۹.
- شهبازی قهفرخی، سجاد، «حریم خصوصی فیزیکی افراد در آینه فقه امامیه و حقوق ایران»، مجله علمی پژوهشی پژوهش‌های حقوقی، دوره نهم، شماره یک، ۱۳۹۲.
- آقابابایی، حسین، موسوی، ریحانه، «حریم خصوصی، اجرای قانون و ادله اثبات کیفری در حقوق اسلامی»، فصلنامه حقوق، شماره چهل و سه، ۱۳۹۲.
- آقایی‌نیا، حسین، جرایم علیه اشخاص، چاپ دوم، تهران، میزان، ۱۳۸۵.
- افشار، لیلا، نعمتی، علی، «حریم خصوصی در پژوهش‌های معطوف به انسان بر مبنای آموزه‌های اسلامی»، مجله راهبرد فرهنگ. شماره هشت و نه، ۱۳۸۹.
- انصاری، باقر، «حریم خصوصی و حمایت از آن در حقوق اسلام، تطبیقی و ایران»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره شصت و شش، ۱۳۸۳.
- ایرانی ارتباطی، بابک، مجموعه نظرهای مشورتی جزائی، جلد اول، چاپ دوم، تهران، مجد، ۱۳۸۶.
- بابوکانی، علی اکبر، تجسس از حریم خصوصی افراد، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق، ۱۳۹۳.
- بازگیر. یدالله، آرای ماهوی دیوان عالی کشور در امور حقوقی و جزایی، چاپ اول، دانش نشگار، ۱۳۸۰.
- پوراستاد، مجید، نقش دادرسی مدنی در تحصیل دلیل و کشف حقیقت، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش، ۱۳۸۹.
- تدین، عباس، اصل مشروعیت تحصیل دلیل کیفری در پرتو آموزه‌های حقوقدانان و رویه قضایی

- صانعی، پرویز، حقوق جزای عمومی، تهران، گنج دانش، ۱۳۸۴.
- صدرزاده افشار، سید محسن، ادله اثبات دعوا در حقوق ایران، جلد چهارم، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۵.
- علی‌پور، سید علی، واعظی، سید مجتبی، «بررسی موازین حقوقی حاکم بر حریم خصوصی و حمایت از آن در حقوق ایران»، مجله حقوق خصوصی، ۱۳۸۹.
- عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، چاپ سیزدهم، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۷.
- غفاری، هدی، عباسی کلیمانی، عاطفه، «مروری بر حقوق متهم در نظام حقوقی ایران با رویکرد بر اسناد فراملی»، مجله فقه و حقوق خانواده، دوره پنجم، شماره سی و چهار، ۱۳۸۵.
- غلامی رکن آبادی، حمیده، «حمایت کیفری از حریم خصوصی اشخاص در حقوق ایران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه پیام نور تهران. ۱۳۸۹.
- کوشکی، غلامحسین، «حمایت از حریم خصوصی در مکان خصوصی در مقررات دادرسی کیفری ایران»، مجله حقوقی دادگستری، شماره پنجاه و هشت، ۱۳۸۶.
- لاله رنگ، فاطمه، «جایگاه حریم خصوصی از منظر قانون»، نشریه الکترونیک چهار قد، ۱۳۸۹.
- محسنی، فرید، میرعماد، محمدحسین، «مبانی و استثنائات حریم خصوصی در اسلام و حقوق ایران از دیدگاه حقوق عمومی». آموزه‌های حقوقی گواه، دوره پنجم، شماره دو، ۱۳۹۸.
- محقق داماد، مصطفی، قواعد فقه (بخش مدنی)، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۰.
- نقیبی، سیدابوالقاسم، «حریم خصوصی در مناسبات و روابط اعضای خانواده»، دوفصلنامه فقه و حقوق خانواده، دوره پانزدهم، شماره پنجاه و دو، ۱۳۸۹.
- Ambroise-castÁrot, C. ProcÁdure pÁnale, chroniques, Revue pÁnitentaire et droit pÁnal, 2006.
- Borricand, J., Anne-Marie simon, Droit pÁnal et procÁdure pÁnale, paris, Dalloz, 2005.

منابع لاتین